

Eindverslag maatschappelijke verankering Getijdencentrale Brouwersdam

1. Inleiding

Vanuit het projectteam Getijdencentrale Brouwersdam is van het eerste moment ingezet op een goede maatschappelijke verankering. Maatschappelijke verankering is er op gericht om overheden, ondernemers, inwoners en marktpartijen met elkaar te verbinden, zodat zij de kansen kunnen benutten, die een doorlaatmiddel - eventueel opgewaardeerd naar een energiecentrale - biedt. Dit verslag geeft inzicht in de activiteiten die vanuit het spoor maatschappelijke verankering zijn uitgevoerd en de bevindingen daaruit (deel I), afgesloten met enkele noties voor het vervolg (deel II).

Deel I Activiteiten en bevindingen

2. Activiteiten

Naast een actieve bijdrage vanuit het spoor maatschappelijke verankering in de andere sporen van het projectteam, heeft op verschillende momenten interactie plaatsgevonden met betrokkenen in de omgeving van het beoogde plangebied voor een doorlaat (met getijdencentrale).

Eerste bijeenkomst Getijdencentrale goed bezocht

Ruim 90 ondernemers, inwoners en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties waren woensdag 12 maart bijeen om zich te laten informeren over de Getijdencentrale Brouwersdam. In de bijeenkomst is uitgegaan van de referentievariant van de getijdencentrale (full scale). De aanwezigen hadden veel vragen over de centrale en het terugbrengen van het getij. Er waren bijvoorbeeld vragen over de stromingen die de centrale teweeg gaat brengen en de gevolgen daarvan voor de recreatievaart en het verplaatsen van het zand. De bijeenkomst voorzag duidelijk in een informatiebehoefte van de aanwezigen en was alleen daarom nuttig.

Het projectteam heeft de aanwezigen ook expliciet gevraagd naar de kansen die zo'n centrale biedt. Zo moet er mogelijk een strekdam worden aangelegd om het water naar de centrale te geleiden. Kun je die niet gebruiken voor sportvisserij? En de blokken die uit de dam worden gehaald om een doorlaat te realiseren, kunnen een mooie duikplek worden als je ze stort in het Grevelingenmeer.

E-participatie

De bijeenkomst op 12 maart was de start van een proces waarbij de lokale partijen met elkaar en met het projectteam Getijdencentrale Brouwersdam ideeën en vragen verder gaan verkennen. Hiervoor is een virtueel platform ingericht op de website. Het projectteam probeert op zoveel mogelijk onderwerpen een reactie te geven om zo de discussie op gang te brengen. Hoewel er regelmatig nieuwe onderwerpen worden geplaatst, is het nog niet gelukt om discussies via e-participatie goed op gang te krijgen.

Tweede bijeenkomst in mei plaatst Getijdencentrale in breder kader

Omdat tijdens de eerste bijeenkomst in maart veel vragen waren gesteld over het terugbrengen van het getij, organiseerde het projectteam Getijdencentrale Brouwersdam samen met het team van de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer en Zuidwestelijke Delta op dinsdagavond 27 mei een informatiebijeenkomst. Ook nu weer was de belangstelling groot: ruim honderd belangstellenden bezochten de presentaties en de informatiemarkt.

De projectteams wilden belangstellenden bijpraten over de voortgang van de samenwerking in de Zuidwestelijke Delta. In drie korte presentaties hoorden zij welke inzichten het onderzoek tot nu toe heeft opgeleverd. Harry van Huut van het ministerie voor Infrastructuur en Milieu ging in op nut en noodzaak van

herstel van getijden op de Grevelingen. Aansluitend lichtte Loes de Jong namens het projectbureau Zuidwestelijke Delta toe hoe een betere waterkwaliteit kan bijdragen aan ontwikkelingen in de regio. Een schonere Grevelingen biedt naast ecologische voordelen ook economische kansen. Tot slot gaf Astrid Vlaminkx van het projectteam Getijdencentrale Brouwersdam inzicht in de stand van zaken rond de getijdencentrale na de consultatie onder mogelijke bouwers en investeerders.

Naast de drie presentaties konden de deelnemers aan de bijeenkomst een informatiemarkt bezoeken. Rondom de thema's Economie, Ecologie en Energie vertelden deskundigen en ondernemers uit het gebied de deelnemers over de laatste stand van zaken over bijvoorbeeld strandbehoud, natuurontwikkeling en energie. Bij deze informatiestands konden bezoekers ook terecht met vragen die op hun persoonlijke situatie van toepassing zijn. Voor deze opzet was gekozen om zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de informatiebehoeften van de belanghebbenden in de regio.

Conferentie Zuidwestelijke Delta

Het projectteam Getijdencentrale Brouwersdam was met een informatiestand vertegenwoordigd op de Zuidwestelijke Delta conferentie in juni. Leden van het projectteam hebben een belangrijk deel van de gebiedspartijen geïnformeerd over de verkenning naar de haalbaarheid van de getijdencentrale in de Brouwersdam.

Expertmeetings Coöperatief 4B-businessmodel

Rijkswaterstaat is een verkenning gestart naar een alternatieve manier van financieren van projecten zoals de Getijdencentrale: het zogenaamde coöperatieve 4B-businessmodel. De Getijdencentrale en de Zuidwestelijke Delta dienden als casus tijdens deze expertmeetings, waaraan ook gebiedspartijen hebben deelgenomen. Het spoor maatschappelijke verankering heeft aan deze vier expertmeetings een actieve bijdrage geleverd. Doel van de expertmeetings was het opstellen van een schetsontwerp voor een coöperatie rondom de Grevelingen, als onderdeel van een meervoudig financierings- en exploitatiemodel voor het terugbrengen van het getij op de Grevelingen en de toekomstige getijdencentrale Brouwersdam. Een dergelijke organisatievorm kan de drager zijn voor financiële participatie van burgers, lokale en regionale bedrijven en belangenorganisaties en wellicht van financiële en publieke instellingen. De expertmeetings hebben uiteindelijk geresulteerd in een advies ten behoeve van het overleg met de minister.

Deelname inhoudelijke bijeenkomst Grevelingenweek

Het projectteam heeft een bijdrage geleverd aan de inhoudelijke bijeenkomst in de Grevelingenweek. Op donderdagmiddag 18 september 2014 waren ruim tachtig geïnteresseerden bijeen om te praten over de toekomst van de Grevelingen. De bijeenkomst maakte onderdeel uit van de Grevelingenweek, een nieuw initiatief van de Zeeuwse Milieufederatie en IVN. Onder de vlag van de Zuidwestelijke Delta maken overheden en maatschappelijke organisaties al jaren plannen voor de Grevelingen. De komende periode worden deze plannen omgezet naar concrete uitvoeringsprojecten. Dit levert ook dilemma's op, bijvoorbeeld tussen natuurontwikkeling en het benutten van economische kansen of tussen een open proces en op concurrentie gerichte dialoog met marktpartijen. Dit soort dilemma's stond centraal tijdens de bijeenkomst.

Inventarisatie mitigerende maatregelen

Vanuit het spoor maatschappelijke verankering is een inventarisatie gestart naar de mitigerende maatregelen die nodig zijn bij herstel getijde. Vooral nog wordt uitgegaan van € 10 miljoen, maar dit bedrag is gebaseerd op oude berekeningen die uitgaan van waterberging. Hoogste tijd dus om een nieuwe, nauwkeurigere inventarisatie te maken.

Voor het spoor maatschappelijke verankering is het van belang dat deze maatregelen goed in beeld zijn. Met de ingrepen in de Grevelingen zullen de publieke partijen moeten (mee)betalen voor aanpassen aan dijken,

loswallen, etc. Als de publieke partijen de lokale ondernemers en burgers hierover geen duidelijkheid kunnen geven, staat dat het maatschappelijke spoor in de weg.

Het is belangrijk dat in de bestuursovereenkomst die in maart 2015 door de regionale en lokale publieke partijen wordt ondertekend, ook de mitigerende maatregelen een plek krijgen. Afspraken over wie zorg draagt voor het uitvoeren van de maatregelen en de dekking van de kosten moeten hierin worden opgenomen. Daarnaast is het vooral aan gemeenten om in de komende periode te voorkomen dat er nu acties plaatsvinden die in 2018-2020 gemitigeerd moeten worden.

Een eerste inventarisatie van maatregelen inclusief een indicatie van de kosten, is afgerond in december 2014. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar mitigerende maatregelen die nodig zijn bij herstel van getijde en bij de realisatie van een (full scale) getijdencentrale. De verdere keuze en uitwerking is gepland voor de eerste helft van 2015.

3. Lessen maatschappelijke verankering

Het spoor maatschappelijke verankering heeft tot de volgende inzichten geleid:

- Vanuit de Zuidwestelijke Delta wordt gewerkt aan het oprichten van gebiedscoöperaties onder andere voor het Grevelingenmeer. Ondernemers op Schouwen-Duiveland zijn zelf actief met de vorming van een energiecoöperatie. Communicatie, maatschappelijke verankering en gebieds- en/of energiecoöperatie ligt dicht tegen elkaar aan en kunnen daarom niet los van elkaar worden ontwikkeld. De energiecentrale is een plus bovenop de doorlaat; niet alleen in technisch opzicht maar ook in de uitstraling die het kan hebben in het gebied en internationaal als exportproduct. Bijvoorbeeld de ondernemers op de Brouwersdam, verenigd in het Platform Pioniers Brouwersdam, en de energiecoöperaties op beide eilanden hebben een belang bij het realiseren van een getijdencentrale boven enkel een doorlaat;
- Maatschappelijke verankering vraagt om een regelmatige communicatie met de partijen in het gebied. Een open en uitnodigende houding is daarbij belangrijk. Dit staat op gespannen voet met de besloten marktbenadering die nodig is vanuit concurrentieoogpunt. Dit is een belangrijk aandachtspunt in het vervolg van de marktbenadering;
- Maatschappelijke verankering is meer dan alleen kostendragers vinden voor projecten. Het sluit aan bij de ontwikkelingen in de maatschappij, waarin burgers en ondernemers verantwoordelijkheid nemen voor verbetering van de kwaliteit van hun leefomgeving. Door hierbij aan te sluiten, creëer je goodwill in de omgeving voor nieuwe ontwikkelingen en draagvlak voor ingrepen in de omgeving. Het adequaat inspelen op de informatiebehoeften van burgers en ondernemers is daarbij een randvoorwaarde;
- Benader de verschillende opgaven in het gebied niet te geïsoleerd. Bekijk het watersysteem in zijn geheel, betrek daarbij ook ontwikkelkansen op de beide eilanden en bekijk dan wat er nodig is. De verbreding van de marktbenadering en de inzet op een gebiedscoöperatie per bekken is een goede ontwikkeling hierin;
- Er is bereidheid bij lokale partijen om samen met experts en marktpartijen plannen verder uit te werken. Er zijn ideeën naar voren gebracht die redelijk makkelijk te realiseren zijn en het recreatiepotentieel vergroten;
- Er is perspectief van deelname aan een energiecoöperatie. Het is daarbij verstandig om aan te sluiten bij de bestaande energiecoöperaties zoals Zeeuwind en Deltawind. Zij kunnen getijdenenergie als streekproduct vermarkten. Het is goed mogelijk om andere doelen hieraan te koppelen, bijvoorbeeld op het gebied van sociaal ondernemerschap. Nu de focus ligt op het terugbrengen van het getij op de Grevelingen door middel van een doorlaatmiddel en de realisatie van de energiecentrale meer aan de inzet van marktpartijen wordt overgelaten, is het goed om deze marktpartijen dit inzicht mee te geven;

- Tijdens de bijeenkomst in de Grevelingenweek (18 september jl.) werd heel duidelijk dat men vanuit natuuroogpunt nog niet zo'n voorstander is van getijde en bovendien de verhouding economie en ecologie de afgelopen jaren zoek is geraakt in de Grevelingen. Tot nu toe hebben wij de vragen over de effecten van het herstel van het getij op de natuur doorverwezen naar de Rijksstructuurvisie Grevelingen-Volkerak Zoommeer, omdat dat de plek is waar deze discussie gevoerd moet worden. We verwachten dat deze discussie ook na besluitvorming van de RGV zal blijven spelen. In het plan van aanpak voor 2015 en verder moet duidelijk worden op welke manier we met deze discussie omgaan in het spoor maatschappelijke verankering;
- Belangrijk voor de partijen in de omgeving zijn de maatregelen die genomen worden om de negatieve effecten van het terugbrengen van het getijde op de Grevelingen teniet te doen. Denk bijvoorbeeld aan het ophogen van dijken, het aanpassen van steigers in jachthavens zodat deze meebewegen met het getij en het verplaatsen van boothellingen. Dit wordt momenteel opgepakt vanuit het spoor maatschappelijke verankering en zal verder doorlopen in 2015.

4. Wensen ten aanzien van het vervolg

Voor de verdere planvorming rondom de doorlaat en mogelijke getijdencentrale worden topeisen en –wensen geformuleerd. Uit het spoor maatschappelijke verankering zijn de volgende wensen naar voren gekomen:

- Behoud Noordzeestrand, bijvoorbeeld met strekdam;
- Schutsluis, overtoom;
- Meer mogelijkheden voor sportvisserij en duikers;
- Spuisluis Brouwersdam en Flakkeese spuisluis openhouden;
- Diervriendelijk: zeehonden en vissen moeten veilig de doorlaat en/of energiecentrale kunnen passeren;
- Openhouden vaargeulen en havens;
- Bereikbaarheid en overlast tijdens werkzaamheden;
- Deelname lokale belanghebbenden in getijdencentrale.

Deel II Maatschappelijke verankering in de toekomst

5. Maatschappelijke wensen meenemen in het vervolg

Er zijn mogelijkheden om de wensen en de kansen uit het spoor maatschappelijke verankering te benutten. De werkgroep maatschappelijke verankering is van mening dat de wensen het beste via de aanbesteding te regelen zijn. Het tenderteam kan dit meenemen als topwens (input) of in de beoordeling (selectie) van de aanbesteding, afhankelijk van de gekozen aanbestedingsvorm. De werkgroep maatschappelijke verankering ziet het als haar taak dat deze wensen ook daadwerkelijk worden meegenomen.

Er is een overlap met de mitigerende maatregelen, waardoor al aan de wensen en eisen kan worden voldoen door het uitvoeren van de mitigerende maatregelen. Het openhouden van de havens en vaargeulen bijvoorbeeld zit in de aanpak van de mitigerende maatregelen, waarvoor nu vooralsnog 10 miljoen euro is opgenomen. Daarmee is deze maatschappelijke wens vooralsnog geborgd in dat traject.

Het behoud van het Noordzeestrand is na het realiseren van een getijdenenergiecentrale de belangrijkste topwens die in de aanbesteding wordt meegenomen. Dat de doorlaat en eventueel een energiecentrale, diervriendelijk moet zijn, is één van de eisen waaraan de oplossingen van de marktconsortia moeten voldoen. Dat beide eilanden en de Brouwersdam tijdens de werkzaamheden bereikbaar moeten blijven, is ook vanuit de overheden een topwens. Evenals het beperken van de overlast. Daarmee zijn deze drie belangrijke maatschappelijke wensen geborgd in het aanbestedingstraject.

Meer mogelijkheden voor sportvisserij en duikers en het realiseren van een mogelijkheid voor de (zeil)boten om direct vanuit het Grevelingenmeer naar de Noordzee te kunnen bijvoorbeeld door middel van een schutsluis of overtoom worden ook als wens meegenomen richting de marktpartijen.

Voor wat betreft het openhouden van de spuisluis Brouwersdam en de Flakkeese spuisluis het volgende. Het besluit om de Flakkeese spuisluis in werking te zetten, is inmiddels genomen en wordt uitgevoerd. Of de spuisluis in de Brouwersdam in de toekomst nog nodig is, zal afhankelijk zijn van het uiteindelijke ontwerp van de doorlaat/getijdencentrale. Vooralsnog blijft de spuisluis in de Brouwersdam open.

De laatste wens ten aanzien van deelname van lokale belanghebbenden (bijvoorbeeld de bestaande energiecoöperaties op beide eilanden) aan de energiecentrale, wordt ingebracht zodra het gekozen consortium in de doorlaat een energiecentrale willen realiseren.

6. Verbreding maatschappelijke verankering

Zowel vanuit de marktbenadering als vanuit het spoor maatschappelijke verankering hebben partijen aangegeven dat zij meer ontwikkelkansen zien bij een verbreding van de Brouwersdam naar de bekkens Grevelingen, Volkerak-Zoommeer en Binnenschelde. De teams van de Getijdencentrale Brouwersdam en van de Zuidwestelijke delta werken hier nu ook naar toe. Met verschuiving van het bereik van het project 'verkenning haalbaarheid Getijdencentrale Brouwersdam' is ook het bereik van de maatschappelijke verankering mee geschoven. In essentie is die te benoemen als: van 'getijdencentrale als impuls voor het gebied' naar 'getijde als impuls voor het gebied'.

Daarmee verschuift ook de opdracht voor het spoor maatschappelijke verankering. Waar het aanvankelijke idee was dat een getijdencentrale wat voor het gebied kon betekenen (als icoonproject voor de regionale economie, als mogelijkheid maatschappelijke geëngageerd deel te nemen) is het eerder zo dat het gebied wat voor de realisatie van een getijdencentrale kan betekenen. Dit in de zin dat de regionale economie achteruitgaat en dat dit tij alleen is te keren als de regio nu het momentum pakt om kansen te verzilveren.

In de opmaat naar een plan van aanpak maatschappelijke verankering voor 2015 en verder geeft de werkgroep de volgende uitgangspunten en aanbevelingen mee.

Uitgangspunten

Het terugbrengen van eb en vloed in het Grevelingenmeer stuit vooral bij de natuurliefhebbers op veel weerstand. Een deel van deze groep is voor herstel, omdat dit de oude getijdennatuur terugbrengt in het gebied. Het andere deel wil de huidige natuur behouden. De discussie hierover is tot nu toe gevoerd in het traject van de Rijksstructuurvisie. De verwachting is dat deze discussie zich, ook na een besluit, gaat verplaatsen naar het team dat het herstel van eb en vloed gaat realiseren. Het is belangrijk om hierop voorbereid te zijn door de onderbouwing van gemaakte keuzes duidelijk te blijven maken, ook voor de besluiten die nog komen gaan.

Het Inspiratiecentrum dat op dit moment gebouwd wordt op de Kabellaarsbank kan een belangrijke rol spelen in het informeren van bewoners, ondernemers en bezoekers over verschillende aspecten van het herstel van het getijde en het toelaten van zout water in het Volkerak-Zoommeer: de plannen, het proces en de uitvoering. De werkgroep maatschappelijke verankering gaat de mogelijkheden hiertoe onderzoeken.

Aanbevelingen

Hierboven is aangegeven hoe de belangrijkste maatschappelijke wensen zijn geborgd. De werkgroep maatschappelijke verankering ziet het als haar taak dat deze wensen ook daadwerkelijk worden meegenomen.

Er zijn nog meer manieren waarop gebruikers van het Grevelingenmeer betrokken kunnen worden bij de aanbesteding en de verdere planontwikkeling, bijvoorbeeld door hen een rol te geven bij de beoordeling en ontwikkeling van de voorstellen.

- ⇒ Aanbeveling 1: neem maatschappelijke verankering mee als topwens of selectie criterium in de aanbesteding.
- ⇒ Aanbeveling 2: betrek de omgeving bij de aanbesteding.

De aanbestedingsopties 1 (selectie op basis van een vooraf vastgesteld Programma van Eisen) en 2 (selectie op basis van competenties)¹ bieden meeste kans om kader voor maatschappelijke verankering mee te geven. In optie 2 kunnen de meeste maatschappelijke wensen worden ingevoegd. Grootste nadeel van optie 2 is dat dit pas in 2016 kan. De derde aanbestedingsvariant waarbij eerst een waterbouwkundig consortium wordt geselecteerd en pas in een tweede ronde een keuze wordt gemaakt voor de energiecentrale, biedt de minste mogelijkheden voor maatschappelijke verankering.

Maatschappelijke verankering kent grofweg drie categorieën: gericht op draagvlak om bezwaar en beroep te voorkomen, gericht op draagvlak om te komen tot cocreatie en gericht op draagvlak zodat partijen ook daadwerkelijk zelf een bijdrage gaan leveren. Voor een goede maatschappelijke verankering zijn alle drie nodig om een project succesvol te laten zijn. Aanbestedingsopties 1 en 2 bieden ook hier de meeste mogelijkheden.

- ⇒ Aanbeveling 3: Geredeneerd vanuit het belang van maatschappelijke verankering adviseren de gelijknamige werkgroep om te kiezen voor aanbestedingsoptie 1 of 2.

Voor het spoor maatschappelijke verankering is het van belang dat de mitigerende maatregelen goed in beeld zijn. Met de ingrepen in de Grevelingen zullen de publieke partijen moeten (mee)betalen voor aanpassen aan dijken, loswallen, etc. Als de publieke partijen de lokale ondernemers en burgers hierover geen duidelijkheid kunnen geven, staat dat het maatschappelijke spoor in de weg.

- ⇒ Aanbeveling 4: Zorg voor duidelijke criteria op basis waarvan effecten van het terugbrengen van het getij gemitigeerd worden of niet. Dit schept duidelijkheid voor betrokken partijen.

¹ Zie voor een beschrijving van de opties het document *Maatschappelijke verankering in de toekomst en/of Inkoopstrategie Brouwersdam d.d. 19 november 2014*.